

Arkadiusz Frania

"Utkane z mosiądzu"- o poezji Obrena Risticia

Arkadiusz Frania

Utkane z mosiądzu

Kilka miesięcy temu półka z tłumaczeniami literatury serbskiej wzbogaciła się o zbiór wierszy Obrena Risticia Na wschodzie, w Serbii. Liryki w translacji Olgi Lalić-Krowickiej, niezmordowanej popularyzatorce twórczości pisarzy bałkańskich w Polsce i autorów polskich w tej słowiańskiej części kontynentu, ukazały się nakładem Krośnieńskiej Oficyny Wydawniczej.

Obren Ristić (ur. 1960), serbski twórca i redaktor, nie jest osobą nieznaną w naszym kraju. W 2010 roku wspólnie z Olgą Lalić-Krowicką i Dejanem Bogojevićem zaprezentował się w dwujęzycznym, polsko-serbskim, wydaniu Livenje pesme / Odlewanie wiersza.

Omawiany w niniejszej recenzji zbiór cechuje zakorzenienie podmiotu lirycznego w przeszłości i tzw. własnym miejscu. Tytułowe „na wschodzie, w Serbii” (w utworze Na wschodzie Serbii odzyskamy oznajmienie z wielką literą przy tej stronie świata: „Na Wschodzie, w Serbii”, s. 10) to prawdopodobnie Kraina, przez którą należy rozumieć, jak czytamy w Słowniku dołączonym do książki, „Krainę Timocką [...] na wschodzie Serbii” (s. 59); zresztą sam autor urodził się w Tijovcach (wschodnia Serbia). Wyraz „Wschodnia” ma w moim odczuciu określać jednak nie tylko konkretny wycinek mapy, ale również przestrzeń wewnętrzną (intymny zwrot: „moja Serbia”, s. 11), siatkę współrzędnych przechowującą pamięć o czasach, ludziach, myślach, lękach i w jakimś sensie także unieruchamiającą bohatera: *Na Wschodzie, w Serbii w małym kraju, do którego Panie prowadzi drzwiami wschodnie i zachodnie* (s. 10).

Czy nie jest to sygnał pogranicza, strefy „między”, skąd wiodą drogi w dwóch kierunkach. Nie mamy tu też do czynienia z automatyczną mitologizacją, skoro już w

Dr Arkadjuš Franja

„Istkano od mesinga“ - o poezji Obrena Risticia

Pre nekoliko meseci polica se prevodima srpske književnosti obogatila se za još jednu zbirku pesama Obrena Risticia „Na istoku, u Srbiji“. Knjigu je prevela Olga Lalić-Krowicka, neumorne popularizatorkinje stvaralaštva balkanskih pisaca u Poljskoj i poljskih autora u tom slovenskom delu kontinenta. Zbirku je izdala Krošnieńska Oficyna Wydawnicza.

Obren Ristić (rođ. 1960), srpski književnik i urednik, nije nepoznat u našem kraju. 2010. godine zajedno sa Olgom Lalić-Krowickom i Dejanom Bogojevićem izdao je dvojezičnu zbirku pesma, poljsko-srpsku „Livenje pesme/Odlewanie wiersza“.

Zbirku predstavljenu u ovoj recenziji karakteriše povratak lirskog predmeta u prošlost i tako reći u vlastito mesto. Naslov „Na istoku, u Srbiji“ (u pesmi Na istoku u Srbiji pronalazimo izrazitost sa velikim početnim slovom za tu stranu sveta „Na Istoku, u Srbiji“, s. 10) to je verovatno Krajina, koju shvaćamo kao krajinu o kojoj čitamo u Rečniku na kraju knjige „Timočka Krajina (...) na istoku Srbije“ (s.59), uostalom sam autor se rodio u Tijovcu (istočna Srbija). Izraz „Istočna“ prema meni ne označava samo jedan konkretni komadić geografske mape, ali i unutrašnje prostranstvo (intimni stih: „moja Srbija“, s.11), koordinacijsku mrežu koja sadrži uspomene o vremenima, ljudima, mislima, strahovima i u nekom smislu onesposobljuje junaka:

*Na istoku, u Srbiji
maloj zemlji su dveri, Gospode,
istočne i zapadne*

Zar to nije simbol pograniczne zemlje, strefe „između“, odakle vode putevi prema dvoma pravcima. Ne radi se tu o automatskoj mitologizaciji, kada već u inicijalnoj pesmi zbirke odvajamo zapis o ljubaznoj prošlosti i zlu: „biblioteke palimo, rušimo/ univerzitate” (s.10)

Veliko zlo kruži iznad Srbije – tako glasi naslov pesme, gde dominiraju predosećaj katastrofe, žrtava, očekivanje na proverivanje čovečanstva.

inicjalnym utworze tomu wyodrębnimy zapis o grzecznej przeszłości i złu: „palimy biblioteki, burzimy / uniwersytety” (s. 10), Wielkie zło krąży nad Serbią – brzmi tytuł wiersza, gdzie dominuje przeczcucie katastrofy, ofiary, oczekiwania na sprawdzian człowieczeństwa. W książce Obrena Risticia widoczne są wątki historyczne albo lepiej rzecz „wbrewhistoryczne” (druga część zbioru: Wbrew historykom), co rozumiem zarówno jako przemykanie własnego sądu o losach narodu, jak i bunt przeciw nieodwołalności i konsekwencjom decyzji politycznych. Dyskurs dziejowy („bałkańska zamieć”, s. 16; „głodna wschodnia noc – noc obłądna / [...] / jaskinia / bałkańska”, s. 22; „chrome wspomnienia / z frontu sremskiego i pozostałych frontów”, s. 25; „Wiek cały spadł na bezbronne plecy / Wiek wilkołaków wiek niezadowolonia”, s. 40), jakże ciekawie odwrócony w passusie: „Włócznie i tarcze kuje kowal / na Baranicy we wschodniej Serbii” (s. 12), ustępuje opisowi alienacji: *Tylko mój czarny cień przytulił się do okna osamotniony i delikatny czeka, nęka mnie* (s. 11).

I właśnie „prywatyzacja”, czyli osaczenie intymnością rzeczywistości, wydaje mi się niezwykle poruszająca: „Dziadek skrył głowę pod ramieniem / na wschodzie Serbii / w największym orlim gnieździe” (s. 13). „Orle gniazdo” można skojarzyć z symbolem ciągłości rodzinnej, emocjonalnej, przywiązaniem do genius loci, miejsca kształtującego świadomość, następne wersy bowiem to wyznanie wiary rodu, wiary w ród: *Więc, już przez tyle lat ojciec i ja milcząc kroczyliśmy wokół ognia ze schylnymi głowami i czekamy, żeby wylęgły się młode orły* (s. 13),

choć początek Przed odejściem jest zaprawiony goryczą: „Już od stu lat czuję na plecach / całą mękę przodków” (s. 14). Ten rys dyskretnie oskarżycielski wobec epoki i ludzi dźwięczy w Pouczonych przez przodków: *Spodziewam się dużego obłężenia świątyni jacyś dziwni bogowie ze sztandarami, synu, i długa zima jak w twoich czytankach.*

U knjizi Obrena Ristića izrazite su istorijske teme ili bolje rečeno „protivistorijske“ (drugi deo zbirke: Uprkos istoričarima), što shvaćam kao provlačenje vlastite osude o sudbini naroda, kao i bunjenje protiv neopozivosti i konsekvencama političkih odluka Istorijiski *diskurs („balkanski vihor“, s. 16; „ova gladna istočna noć – noć obmane/pećina/ balkanska“ s.22*

„hromo klate uspomene/ sa sremskog i ostalih frontova“ s.25; *Vek se čitav spustio na nejaką pleća/Vek vukodav vek nedovoljstva“ s.40), kako je interesantno okrenut u passusu: „Koplja i štitove kuje kovačnica/na Baranici u Istočnoj Srbiji. (s.12) ustupa aliencom opisu: *Samo se moja crna senka šćućurila kraj prozora sama i krhka i čeka, uhodi me.* (s.11)*

I upravo „privatizacija“ ili već okruženje stvarnosne intime za mene je neobično dirljiva: *Deda svezao glavu pod miškom/ na istoku Srbije/ u najvećem orlovom gnezdu“ (s.13) Orlovo gnezdo može da asocira na simbol porodične, emotivne, vezanje za genius loci neprestanosti, mesta koje oblikuje svest, naredni stihovi pak su kao ispovest vere roda i vere u rod:*

Evo, već tolika leta otac i ja čutke koračamo oko ognjišta pognute glave i čekamo da se izlegu orlovi mladi. (s.13)

iaiko početak Pre odlaska je pun gorčine: „Već stotinu godina osećam na plećima svu muku pradedovsku. (s.14) Ta skica diskretno osuđujuća epoku i ljude zvuči u NAUKU **PREDAKA**

Veliku opsadu hramova slutim neki čudni bogovi sa barjacima, sine, i duga zima kao u čitankama tvojim. Teško nevernima na Balkanu.

Želim obratiti pažnju na motiv vezani za starost. Predstavnikom roda je deda, koji reprezentira starost u najčistijem obliku, koji vodi brigu o vezi sa prirodom (*čitav vek i više moj deda na koprivi kraj plota*”, pre smrti „sa zmijom se dugo oprašta/ i moli je da kuću pričuva“, (s.14); na drugom mestu lirski predmet saopštava: *moj deda/*

Trudno niewierzącym na Balkanach (s. 15).

Chciałbym zwrócić uwagę na motyw starości. Przedstawicielem przodków jest dziadek, reprezentujący starość w najczystszej postaci, pielęgnujący więź z naturą („trwał dzięki pokrzywie spod płotu”, przed śmiercią „ze zmiją długo się żegna, / prosi by czuwała nad domem”, s. 14); w innym miejscu zbioru podmiot liryczny oznajmia: „mój dziadek / sremski młodzieniec nie jest już komunistą” (s. 18), a w *Daleko na Wschodzie* najstarszy z rodziny pojawia się w scenografii szpitalnej jako „wysłuzony osiemdziesięcioletni organ” (s. 19). Znajdziemy też fragment: „lata mijają za cicho i za szybko starzejemy się” (s. 14), co wprost wiedzie do wymyka: „czoło nasze upiększać będą głębokie zmarszczki / jak grunty orne” (s. 15).

Łatwo wyluskamy również prąd autotematyczny, w środku rozważań stawiający samą poezję, jej zadania oraz rolę scalającą wartości, „czy mądrość i miłość może nas / uratować, jeśli nie będzie poezji” (s. 16). Słowo tworzy świat, powołuje do życia albo przemilcza istniejące, wtrącając je w nie-byt, wegetację poza istnieniem:

<i>przepłynąć</i>			<i>wiersz</i>
<i>wzdłuż</i>	<i>i</i>	<i>w</i>	<i>poprzek</i>
<i>ze</i>	<i>znakami</i>	<i>i</i>	<i>bez</i>
<i>burzę</i>			<i>ukrócić</i>

piórem albo bronią” (s. 30).

Rozłącznik „albo” stanowi faktycznie znak równości, utożsamienie siły pióra z mocą broni, ale i sugeruje destrukcyjne działanie człowieka. Czynność pisania scharakteryzowano również poprzez wizję pigmentową: „trochę atramentu / rozleję po tych białych kartkach” (s. 22), lecz tę pośrednio wysnuwaną lekkość i figle z materią słowną czy raczej droczenie się tekstu z autorem („śnieg pada piszę ten wiersz który / ode mnie uparcie ucieka wymykając się książce”, s. 24), zdominuje widzenie wiersza w kategoriach trudu i mokołu: „pióro me jest ciężkie jak twoja włócznia z kamienia” (s. 22). Kulminacją i swojego rodzaju wizytówką Obrena Ristića stanie się, w moim głębokim przekonaniu, formuła „odlewanie wiersza” (s. 49) na podobieństwo odlewania dzwonu cerkiewnego. Substancja omawianych tekstów posiada bowiem tkankę religijną łączącą się z kontekstem literackim, skoro Bóg jest „Ojcem

sremski omladinac nije više komunista (s.18), a u *Daleko na Istoku* najstariji član porodice nalazi se u bolničkoj scenografiji kao „i isluženu osamdesetogodišnjem udinu” (s.19). Ponaalazimo takođe odlomak:

„godine tiho prolaze i brzo starimo”
koji nas vodi do drugog odlomka: čelo naše
krasiće duboke bore/kao oranice” (s.15)

Lako ćemo pronaći takođe autotematiski paravac, usred rasprave o samoj poeziji, njenog zadatka uloge koja isceljuje vrednosti, „da li nas mudrost i ljubav/ samo

moгу sačuvati ako ne bude poezije” (s.16) Reč stvara svet, vodi prema životu ili prikriva postojajuće, ubacivajući je u ne-biće, vegetaciju van postojanja:

preplivati
i uzduž i popreko
sa znakovima ili bez njih
i oluja ukrotiti
možda perom ko oružjem (s.30)

Isključnik služi faktički kao znak ravnopravnosti, indetiteta sile pera sa snagom oružja, ali i sugerise destruktivno delovanje na čoveka. Čin pisanja karakterizira se takođe uz pomoć vizije pigmenta: „sada makar malo mastila/ baciću na ove listove bele” (s.22), ali to posredno zaključuje laganost i trikove sa rečnom materijom ili već zadirkivanje teksta sa autorom „sneg pada pišem ovu pesmu koja/ od mene uporno beži izmiče knjizi”, s.24), dominira vizija pesme u kategorijama poteškoća i mozolnosti: „pero mi teško ko koplje tvoje kameno” (s.22). Kuliminacija i svoje vrste moto Obrena Ristića, u mome dubokom ubeđenju je formula „livenje pesme” (s.49) slično livenju crkvenog zvona.

Supstancija o raspravljanim pesmama poseduje pak religijsko tkivo, koje se spaja sa književnim kontekstom, ako je već Bog „Ocem Poezije” (s.42) U zbirci često se pojavljuju motivi sa manastirima, crkvama, ocima, monasima. Citirajmo zov: Tu treba sagraditi crkvu! (s.12) i uporedimo ga sa frazom: “U crkvi, pesnik se krije” (s.35) „Tvoje delo manastir je pesnika svih” (s.37)

Iskreno preporučujem čitaocima zbirku pesama „Na istoku, u Srbiji” i pozivam na susret sa istkanom od mesinga lirikom Obrena Ristića.

<p>Poezji” (s. 42). Przecież w tomie wielokrotnie mowa o monastyrach, klasztorach, ojcach, mnichach. Zacytujmy zawołanie: „Tutaj trzeba zbudować cerkiew!” (s. 12) i zestawmy je z frazami: „W cerkwi poeta ukrywa się” (s. 35), „Twoje dzieło – monastyr – należy do wszystkich poetów” (s. 37). Szczerze zachęcam do lektury Na Wschodzie, w Serbii, zapraszam na spotkanie z utkaną z mosiądzu liryką Obrena Risticia.</p> <p>Obren Ristić, Na Wschodzie, w Serbii, przełożyła z języka serbskiego Olga Lalić-Krowicka, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2012, ss. 66.</p>	<p>Obren Ristić, Na Wschodzie, w Serbii, przełożyła z języka serbskiego Olga Lalić-Krowicka, Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Krosno 2012, ss. 66.</p>